

Een betere wereld begint niet bij jezelf

We gaan er in dit artikel met een gestrekt been in. Michel Peters tekende de steuige meningen op van drie klimaatactivisten. Allereerst Femke Wijdekop, vriend bij de Remonstranten in Alkmaar en werkzaam bij Stop Ecocide Nederland. Daarnaast Rozemarijn van 't Einde, (bijna) PKN-predikant en drijvende kracht achter veel klimaatacties. En tenslotte Axel Wicke, PKN-predikant in Noordwijk. De laatste twee zijn betrokken bij Christian Climate Action (CCA), onderdeel van Extinction Rebellion. 'Ons denken over het klimaat moet radicaal op de schop'.

Glasgow Aanleiding voor de gesprekken vormde de klimaatop van Glasgow die begin november werd gehouden. De gesprekken vonden vóór die tijd plaats, mijn gesprekspartners hadden weinig fiducia in een goede afloop. Axel: 'Ik heb argwaan en twijfel bij dit soort internationale conferenties. Die leveren voor het klimaat meestal niet veel op. Het is altijd nodig om belachelijke compromissen te sluiten.' Rozemarijn: 'Ik heb niet veel vertrouwen meer in overheden. In het Parijsakkoord van 2015 is besloten om alles op alles te zetten om de opwarming van de aarde tot anderhalf procent te beperken, Nederland heeft daar nooit beleid op gevoerd. Onze overheid heeft 7 miljoen euro uitgetrokken voor milieumaatregelen, maar tegelijkertijd gaat er 17 miljoen naar belastingvoordelen voor de fossiele industrie en naar

staatssubsidies. Die 7 miljoen is een zoethoudertje. Het Urgenda-vonnis van 2015, bevestigd door de Hoge Raad in 2019 – de Staat moet de uitstoot van broeikasgassen in 2020 met 25% verminderen ten opzichte van 1990 - is niet gehaald, dat is echt een middelvinger naar de samenleving.' Ik schrijf dit artikel na afloop van de klimaatop. In de media wordt de balans opgemaakt van Glasgow. China en India hebben in de slotverklaring het volledig in de ban doen van fossiele brandstof en steenkolen geblokkeerd. De tekst spreekt nu van 'verminderen' (*to phase down*) in plaats van uiteindelijk stoppen (*towards phase out*). Bovendien bleken de gezamenlijke klimaatambities van de landen ruim onvoldoende om de anderhalve graad opwarming te halen. Daarom is nu afgesproken dat landen volgend jaar een aangescherpt klimaat-

doel moeten presenteren, zodat de 1,5 graad wel binnen bereik komt.

Urgentie Alle drie de activisten spreken over de motivatie voor hun inzet en betrokkenheid. Rozemarijn schuwt harde, 'eerlijke' taal niet: 'Ik ben actief vanuit een gevoel van urgentie, het is voor mij nou niet het interessantste onderwerp om me mee bezig te houden. Maar ik voel de plicht voor mensen die nu leven om het verraad aan toekomstige generaties tegen te gaan. We zijn bezig met een passieve klimaatoorlog met CO₂ als wapen. Ik trek me vooral het lot aan van mensen in het Zuiden. Mensen daar gaan dood doordat rijke landen niet willen stoppen met vervuilen. Ik zie dat verband heel direct: mensen in Madagascar hebben vanwege droogte geen eten doordat wij de vrijheid willen

FOTO: EEKE ANNE DE RUIJ

hebben om de wereld rond te vliegen. Het is een massamoord die wij toelaten. Als er niets verandert dan is het CO₂ budget van Nederland al in 2026 opgesoupeerd. Alles wat wij daarna uitstoten stelen we van andere landen. Het is nu erop of eronder, de komende 5 jaar zijn cruciaal. Het lastige is dat de herfst gewoon weer schitterend is en het zonnetje schijnt. Je ziet niet direct om je heen hoe het milieu is aangetast.'

Hoop Axel loopt al 25 jaar mee in het wereldje van klimaatactivisme, hier spreekt iemand die 'sadder and wiser' is: 'Mijn vader was in Duitsland een vooraanstaand klimaatwetenschapper en milieueconoom. Ik heb die betrokkenheid dus met de paplepel ingegoten gekregen. Ik heb eerst energie-en milieutechniek gestudeerd, maar miste bij mijn medestudenten idealisme. Het klimaatvraagstuk is voor mij een zingevingsvraagstuk, zo ben ik bij de theologie terecht gekomen. Inderdaad vraag ik me ondertussen wel af hoe wij hoop kunnen behouden op een planeet die we hebben verwoest. Ik lees met interesse het boek 'Words for a dying world' van Hannah Malcolm waarin zij spreekt over klimaatrouw. Nee, laten we het maar niet meer over hoop hebben. In het laatste boek dat mijn vader schreef in 2017 maakte hij

een evaluatie van de klimaatmodellen en -afspraken die op dat moment beschikbaar waren. Het meest vergaande model schoot naar zijn berekeningen met een factor 10 tekort om het klimaat te redden. Hij zat te huilen toen het Parijsakkoord werd gesloten. Ja ik ben zeker geradicaliseerd – op een geweldloze manier. Ik ben niet voor niks lid van Extinction Rebellion geworden, waarvan het motto is: *Hope dies, action begins.* Zijn de grotere aandacht voor het klimaat, de bezieling van met name jonge mensen en de juridische klimaatsuccessen dan geen hoopvolle signalen, vraag ik hem? 'Ja zeker wel, ik blijf wel altijd hoop houden zoals Vaclav Havel dat in zijn gedicht 'De weg van de hoop' beschrijft: *Hoop is ergens voor werken omdat het goed is, niet omdat het kans van slagen heeft.* Maar ik ken teveel grafieken en tabellen. Ik kan het stemmetje in mijn hoofd dat zegt: *too little, too late* nauwelijks nog onderdrukken.'

Actie Actie is wat rest dus. Daar weet Rozemarijn alles van. 'Ja inderdaad, ik zie geen andere mogelijkheid meer dan burgerlijke ongehoorzaamheid. Alle middelen moeten we nu uit de kast trekken om de afslag naar een bewoonbare wereld niet te missen. Zo zijn Axel en ik ertoe gekomen om met anderen een kruispunt in Den Haag

te bezetten en daar liturgie te vieren. Dat zorgt voor emotionele disruptie die nodig is, mijn arrestatie daar zorgde voor heel wat media-aandacht. Maar ik neem ook deel aan 'zachtere' acties hoor, zoals de 24-uurs klimaatwake bij het Catshuis en de keer dat we in een rouwstoet door Den Haag zijn gelopen.

Milieumoord Femke Wijdekop is uit hetzelfde hout gesneden, maar als jurist kiest zij een meer juridische benadering. De stichting Stop Ecocide, waar zij werkt, zet zich in om ecocide – de grootschalige beschadiging en vernietiging van onze ecosystemen – opgenomen te krijgen in het Statuut van Rome. Dat is een internationaal verdrag uit 1998, op basis waarvan in 2002 het Internationaal Strafhof is opgericht. Standplaats Den Haag. Femke: 'In het ontwerp van het Statuut van Rome waren ernstige milieumisdrijven als categorie opgenomen, maar door verzet van landen als de VS, Groot Brittannië, Nederland en Frankrijk – waarvan vermoed wordt dat de kernwapenindustrie daarin een rol speelde – is alleen het toebrengen van ernstige en langdurige schade aan het milieu in situaties van oorlog verboden. Dat moet gerepareerd worden. Bij het Internationaal Strafhof zijn 123 landen aangesloten. Als ecocide in het Statuut van Rome wordt opgenomen dan zijn

lidstaten verplicht om deze verbodsbepaling ook in hun nationale wetgeving op te nemen. Het is toch uiterst noodzakelijk dat oliemaatschappijen zich voor een internationale rechter verantwoorden voor olielekken die zij veroorzaken. En bijvoorbeeld de Braziliaanse president Bolsonaro voor de grootschalige houtkap in de Amazone. En wat dacht je van het Nederlandse bedrijf Chemelot dat jaarlijks 14000 kilo microplastics loost op de Maas?’

Anders kijken Alle drie weten ze wel raad met de vraag hoe wij anders moeten kijken naar het milieu en het klimaat. Axel: ‘Anders kijken betekent voor mij in de eerste plaats de zelfrelativering van ons als mens. Wij moeten ons radicaal anders positioneren ten opzichte van onze leefomgeving, ons antropocentrisme opgeven en van onze troon afstappen. De aarde niet langer beschouwen als koloniseerbare schatkamer van goederen en diensten. Dat is de kern van de zaak, maar ook meteen de grootste hobbel, weet ik ook wel. Genesis 1:26 is altijd vertaald als: wij moeten de aarde onder ons gezag brengen. Helemaal fout, het Hebreeuwse woord dat er staat heeft te maken met het hoeden van schapen. Dat moeten we dus doen, zorg dragen voor de aarde, net zoals een herder voor zijn kudde. We moeten op alle gebieden van ons groeimodel afkomen, consumentisme bestrijden, onze aandeelhouderseconomie afschaffen. Daarbij ben ik wel helemaal klaar met individuele acties die van ons burgers worden gevraagd. Een betere wereld begint namelijk niet bij onszelf, maar bij systemische verandering in ons denken, onze cultuur en onze economie. Daartoe hebben we

De weg van de hoop

Diep in onszelf dragen we hoop:
als dat niet het geval is,
is er geen hoop.

Hoop is de kwaliteit van de ziel
en hangt niet af
van wat er in de wereld gebeurt.

[...]

Hoop is ergens voor werken
omdat het goed is,
niet alleen omdat het kans van slagen heeft.
Hoop is niet hetzelfde als optimisme
evenmin de overtuiging dat iets goed zal aflopen.
Wel de zekerheid dat iets zinvol is
afgezien van de afloop,
het resultaat.

Vaclav Havel

leiders met visie nodig, maar waar zijn die?’ Rozemarijn: ‘We moeten eerst überhaupt maar eens kijken. Kom de werkelijke situatie onder ogen, dat moet ons wel beangstigen en in beweging zetten. Een holistische benadering is noodzakelijk. We moeten voorbij onze naïviteit komen en ons realiseren dat de optelsom van ons individuele handelen te weinig zoden aan de dijk zet om het verschil te maken. Het is nodig dat overheden harde klimaatdoelen stellen en al het noodzakelijke doen om die te bereiken. Ik pleit voor een rehabilitatie en het herclaimen van het woord zonde. Nu wordt het in bepaalde kerkelijke kringen alleen op specifieke onderwerpen (opvallend vaak gerelateerd aan seks) en op individualistische wijze toegepast. Nee, het gaat ook over systemen, in de bijbel vind ik geen passender woord als het gaat over klimaatrechtvaardigheid. In die zin voel ik mij geboren in de erfzonde van het rijke Westen. Dat is heel bevrijdend: vanuit het besef dat ik zondig en toch door God aanvaard word ontstaat er ruimte om aan te gaan dat ik medeplichtig ben, dat ik me er niet aan kan onttrekken.’

Ecologische bekering Femke: ‘We leiden aan bewustzijnsvernauwing en lijken alles te zien door

de lens van economische groei. De effecten van economische groei op het milieu blijven echter in de meeste berekeningen buiten beschouwing. Er zijn grenzen aan de belastbaarheid van de aarde, die realiteit willen we niet onder ogen zien. ‘Van uitbuiten naar zorg dragen’ is daarom mijn devies. Mijn geloof speelt daarin een belangrijke rol. De aarde is bezielde door Gods geest, ‘de rivieren klappen in de handen en de bergen jubelen het uit’, zoals psalm 98 zo prachtig zegt! Wij hebben zorg te dragen voor die bezielde aarde, ook met het oog op toekomstige generaties.. Wij, als kinderen van God, zijn momenteel de weg kwijt maar als wij ons weer herinneren wie we zijn, dan kan de schepping hopelijk opnieuw floreren. In die zin leven we in zonde, namelijk in een verkeerde relatie tot ons gemeenschappelijk huis. Hoogste tijd voor een ecologische bekering zoals de paus in Laudato Si’ aangeeft.’ ■

TEKST Michel Peters, communicatiemedewerker Landelijk Bureau Remonstranten.

